

Kaip suvokti kultūros turtų trapumą?

Pakeliui į Karaliaus Šulinį marcinkoniškė Onutė Grigaitė man parodė kelis, keturis, galbūt šešis, virgininio varpenio stiebelius – tuo metu ir šiandien vienintelius visoje Lietuvoje.

Šis nedidelis augalas, turintis vaistinių ir daugybę kitų neišmatuojamų savybių, be jokios abejonės, priklauso kultūros laukui, ir tame Čepkelių rezervato kampelyje aš aiškiai supratau, kad lietuvių tautos turtai yra tokie pat *trapūs* kaip žolės stiebeliai.

Kaip suvokti atminties *gylį*?

Nuostaba manęs nepaliko klausantis mosėdiškės Julijanos Bieliauskienės pasakojimo – kiekvieno žodžio, kuriuo ji piešė prieš du šimtus metų keliu pro Bieliauskų sodybą vaikščiojusio Simono Daukanto paveikslą; kaip jo rengtasi, kaip eita (linguota), kur sėdėta ir kas kalbėta.

Kaip reikia branginti atminimą, kad jis šimtmečiams sustingdytų laiką? Nepajėgiu suvokti, kokia *gili* gali būti mūsų tautos atmintis.

Pamatyti visumą

Važiuodamas pro šiandien iškiliausią Žemaitijoje Mingėlos ažuolą, išvydęs ant greta esančios trobos slenksčio sėdintį žmogų negalėjau nesustoti. Negalėjau atsispirti. Ir aš neklydau. Tai buvo Jonas Mingėla, palikuonis tų Mingėlų, kurie čia šimtmečius gyveno ir saugojo ažuolą!

Žmogaus, Mingėlos, gyvenimo neįmanoma atskirti nuo ažuolo istorijos. Šaknimis ir šakomis suaugę šeimos ir jos medžio likimai, toji visuma yra *neskiriama* ir *nedaloma*.

Atrasti žodį ir kalbą

Vabalių kaime leidžiantis saulei aš prastai išžiūrėjau stoviniuojančių Vilhelmo ir Bronislavos Jučių veidus. Galbūt tai leido išsiklausyti, kaip jie kalba, *kaip* jie renka žodžius, vietoj būdvardžių pasitelkdami aibę palyginimų iš savo gyvenimo, iš savo patirties.

Nuo tol atidžiai klausydamasis ne tik tai, apie ką kalbama, bet ir kaip tai pasakoma, Gervėčių ekspedicijoje iš Broniaus Vaičiulio išgirdau žodį, kurio nėra „Didžiajame lietuvių kalbos žodyne“.

Žodžio *oliauti*, t. y. nerti vandenin ir po akmenimis susidariusiose olose ieškoti žuvų, nėra nei žodyno papildymų kartotekoje!

To jausmo – atrasti dar vieną lietuvių kalbos žodį – iki šiol nebuvo patyręs. Jeigu galima atrasti žodį, galbūt dar ir dar kartą galima atrasti lietuvių kalbą?

Peržengti ribą

Žodis iš rimdžiūniečio kalbos, piliakalnis Obolcuose, už dviejų šimtų kilometrų į rytus nuo Vilniaus, sakmė apie meškas ir jų šventę, išgirsta Sosenos kaime... Šie ir daugelis kitų Baltarusijoje surengtų ekspedicijų atradimų man nepalieka abejonų – privalu dirbti Lietuvos pasienyje ir toli už valstybės sienos.

Privalome peržengti ribą, suvokti, kad tauta neišsitenka Lietuvos žemėlapyje.

Fiksuoti ar tirti?

Pasinėrus į šventų pušų paieškas Vieکشnių apylinkėse, aštriai iškilo klausimas – fiksuoti ar tirti? Šiandien esu įsitikinęs, jog daug svarbiau yra *suvokti* ir *įsisąmoninti*, fiksacijos imtis tuomet, kai jau aišku, į ką turi būti telkiamas dėmesys ir kurios iš detalių yra pačios svarbiausios. Atsidėjus tyrimams, ne mažiau svarbu išgyventi juos visa širdimi, negailint fizinių jėgų ir dvasinių pastangų.

Sutelkti dėmesį

Šviesus ir nuoširdus pašnekovas Vidmantas Mašanauskas nedidelėje Lekėčių klėtelėje, po vienu stogu, sutelkė *visą* Lietuvos istoriją.

Kas gali būti nuostabiau – kas dar labiau galėtų branginti krašto istoriją, jei ne jos žmonės? Nesvarbu muziejaus plotas, svarbu, kad jis turi šeimnininką, svarbu būti kruopščiam ir atidžiam, taip sutelkti dėmesį, kad pro akis nepraslųtų nė menkiausia detalė. Neabejoju, kad visos jos krašto istorijos paveiksle yra nepaprastai svarbios.

Saugoti, bet dalintis

Neužtenka rūpintis paveldo vertybių kaupimu ir saugojimu. Kaip ir išsaugoti, šiandien svarbu šiais turtais *dalintis*. Už prigimtą norą, už teisėtą prašymą pažinti visose atminties institucijose: archyvuose, muziejuose ir bibliotekose saugomus tautos kultūros turtus negali būti reikalaujama užmokesčio. Esu įsitikinęs, kad praėjusios kartos tuos mokesčius sumokėjo.

Privalu dalintis – čia slypi ir saugojimo prasmė.

Atrasti prigimtą

Lietuvio ir lietuvių tautos prigimtis tebėra neaprašyta, ji dažnai nepažini, nesileidžia aprašoma. Sodinti medį, praustis rasa, penėti žaltį... Kaip svarbu *nesupainioti* jausmų, kaip svarbu įsiklausyti ir girdėti, pajusti, kas *prigimta*.

Tvirtai tikiu, kad lietuvių tauta gali atgimti savo prigimtyje, prisiliesti prie šaknų ir jas išsaugoti.

Dr. Vykintas Vaitkevičius

Žodžiai perskaityti Lietuvos nacionaliniame muziejuje 2011 m. lapkričio 23 d., dėkojant visiems susirinkusiems už išreikštą pagarbą ir apdovanojimą.